

ВІДГУК
офіційного рецензента
на дисертаційну роботу

«Проблеми та методи реставрації зруйнованих під час війни об'єктів
культурної спадщини»,
здобувача ступеня доктора філософії
Молочка Віталія Олександровича
з галузі знань 19 – Архітектура та будівництво
за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування

Робота відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування. Містить ґрунтовну теоретичну складову і рекомендації для проектної практики. Висновки до розділів і загальні висновки сформульовано на високому рівні в логічній послідовності. В дисертації сформульовано мету, об'єкт і предмет дослідження, визначені завдання повністю розкрито в тексті в трьох розділах роботи. Текстова частина доповнена великою кількістю візуального матеріалу, виконаного на належному рівні.

Актуальність теми дисертації Віталія Олександровича Молочка зумовлена реаліями повномасштабної війни, в яких з лютого 2022 року живе вся Україна. Війна зачепила всі сфери українського суспільства, вплинула вона і на об'єкти культурної спадщини, які щодня зазнають руйнувань і пошкоджень. На мій погляд, ця робота саме на часі, тому що вона систематизує і узагальнює дані по втратах культурної спадщини по областях, досліджує динаміку і характер руйнувань і пропонує шляхи післявоєнного відновлення. Декілька років тому я був науковим консультантом дисертації доктора наук президента корпорації «Укрреставрація» Миколи Івановича Орленка, де він також систематизував причини аварійного стану об'єктів культурної спадщини, методи їх ліквідації, в тому числі на прикладах відреставрованих знакових об'єктів, і надав пропозиції щодо удосконалення реставраційної галузі. Я навіть приклад цієї роботи, тому що дисертація Віталія Молочка дещо з нею споріднена, однак всі ці дослідження проведено для умов воєнного часу, так само як і пропозиції щодо удосконалення реставраційної і пам'яткоохоронної діяльності.

Спираючись на аналогічні дослідження Миколи Орленка і Ірини Коротун, опрацювавши потужну джерельну базу, дисертант аргументував, що для умов першочергової консервації і післявоєнного відновлення об'єктів культурної спадщини неможливо використати ті методики, які були розроблені попередниками для умов мирного часу і стосувалися порушення гідроізоляції, просадки основ, протікання дахів і біообростання, тощо. Причини аварійного стану в часи війни зумовлюються насамперед наслідками впливу сучасного

озброєння, що вимагає інших підходів для відновлення об'єктів після попадання дронів, ракет різного типу, авіабомб і артилерії.

Об'єктом дослідження є зруйновані під час війни об'єкти культурної спадщини.

Предметом дослідження є проблеми та методи реставрації зруйнованих під час війни об'єктів культурної спадщини.

Межі дослідження: хронологічні – ХХ-ХХІ ст., територіальні – Україна, країни Європи.

Мета дослідження полягає в наступному: визначити масштаби втрат об'єктів культурної спадщини внаслідок російсько-української війни і на основі дослідження вітчизняного і європейського досвіду післявоєнної відбудови розробити на основі системно-структурного підходу експертні системи сфери охорони культурної спадщини і підготовки профільних кадрів реставрації під егідою ЮНЕСКО та інформаційну модель процесу підготовки профільних кадрів реставрації.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Наукова новизна роботи полягає в наступному:

«Вперше:

- проведено підрахунок пошкоджених і зруйнованих об'єктів згідно хронології, територіального розташування по окремих областях та характеру пошкоджень;

- розроблено на основі системно-структурного підходу експертні системи сфери охорони культурної спадщини і підготовки профільних кадрів реставрації під егідою ЮНЕСКО та інформаційну модель процесу підготовки профільних кадрів реставрації

Удосконалено:

- визначення характеру пошкоджень і руйнувань від сучасних видів озброєння;

Отримало подальший розвиток:

- характеристики проблем культурної спадщини часів російсько-української війни і їх наслідки;

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

– в пам'яткоохоронних і реставраційних інституціях, які займаються збереженням історико-культурної спадщини;

– в учбовому процесі для навчання пам'яткоохоронців, експертів з оцінки культурної спадщини, митців, мистецтвознавців, реставраторів, архітекторів» (стор.31,33).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Молочка Віталія Олександровича повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Дослідження «Проблеми та методи реставрації зруйнованих під час війни об'єктів культурної спадщини», є результатом самостійної праці Молочка Віталія Олександровича і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Підтверджено перевіркою на антиплагіат, що використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Дисертація складається з анотацій, словника спеціальних термінів, вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Це розділи «ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ЧАСИ ВІЙНИ І ДОСВІД ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ», «МЕТОДИКА ПІДРАХУНКУ ПОШКОДЖЕНЬ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ І ЇХ РЕСТАВРАЦІЇ» та «МЕТОДИ ОЦІНКИ ВТРАТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ І ПРОПОЗИЦІЇ З ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ І РЕСТАВРАЦІЇ», які послідовно представляють порядок дослідження.

У Вступі автор визначає актуальність теми дослідження, зв'язок дисертації з науковими програмами і темами, формулює об'єкт і предмет дослідження, мету дослідження і завдання для досягнення мети, наукову новизну і практичну значущість роботи, а також дані про апробацію в статтях і на конференціях. Структура дисертації традиційна для таких праць: перший розділ – стан розробки проблеми і визначення недосліджених аспектів, вплив супутніх чинників на об'єкт дослідження, другий розділ – це інструмент дослідження за допомогою вибраних методів дослідження і третій розділ – це власне зміст і порядок проведеного авторського дослідження на основі розробленої методики.

Важливим практичним внеском цього дослідження є пропозиції в частині експертних систем пам'яткоохоронної і реставраційної діяльності для умов післявоєнного відновлення.

«Можемо спрогнозувати, що при відбудові всієї сукупності зруйнованої і пошкодженої культурної спадщини Україні треба буде орієнтуватись не так на довоєнний досвід традиційних проблем пам'яток, як на досвід того, як відбудовувалися об'єкти історичної спадщини після Другої світової війни, залучаючи при цьому досвід обстеження і відновлення зруйнованих війною житлових будинків Київщини – Ірпеня, Бучі, Бородянки, де фахівці проводили детальні обстеження і накопичили і проаналізували інформацію щодо обсягів руйнувань від різних видів сучасного озброєння і розробили і втілили схеми відбудови таких об'єктів.

Водночас, проблема полягає в тому, що застосувати такі заходи, які були застосовані в Ірпені чи в Бородянці, де аварійні багатоповерхові об'єкти чи цілі житлові комплекси розбирають, а на їх місці планують нове будівництво, в сфері культурної спадщини неможливі» (стр.96-97).

«На основі запропонованого М. Орленком трактування реставраційної діяльності як складної системи і створених ним прикладів експертних систем в цьому дослідженні було створено експертну систему сфери охорони культурної спадщини з урахуванням реалій сьогодення, а саме проблем російсько-української війни.

В графічній формі було виявлено основні складові системи і структурні зв'язки між ними, аби визначити наслідки і причини проблем, що виникли в сфері культурної спадщини і окреслити шляхи їх подолання. Така ж експертна система була створена для підготовки фахівців в сфері реставрації, створена у співпраці з ЮНЕСКО і Міністерством культури і інформаційної політики України» (стр.116).

Серед загальних висновків дисертації відмітимо наступні положення:

«Досліджено динаміку руйнувань об'єктів:

- з 24.02.2022 до 25.11.2023 зруйновано або пошкоджено 863 об'єкти культурної спадщини (119 пам'яток національного значення, 674 – місцевого значення, 70 – нововиявлених пам'яток),

- загальна кількість пошкоджених і зруйнованих об'єктів з 24.02.2022 до 5.07.2024 становить вже 1085 об'єктів.

Отже, з 143424 пам'яток на обліку 1085 зазнали пошкоджень і руйнувань (121 - національного значення, 884 - місцевого значення, 80 нововиявлених пам'яток).

Підрахунок кількості пошкоджених об'єктів по 17 областях доводить, що найбільша їх кількість в Харківській (307), Херсонській (150), Донецькій (125),

Одеській (116), областях. Отже, основні зусилля з відновлення мають зосередити саме по цих регіонах.

Підрахунок пошкоджень об'єктів з різним статусом охорони засвідчив, що найбільша кількість постраждалих об'єктів – це пам'ятки місцевого значення (стр.166).

На основі методу системно-структурного аналізу розроблено експертну систему сфери охорони культурної спадщини з урахуванням проблем російсько-української війни, де в графічній формі представлено основні складові пам'яткоохоронної сфери і структурні зв'язки між ними, що дозволяє визначити наслідки і причини проблем, що виникли в сфері культурної спадщини і окреслити шляхи їх подолання. (стр.176).

Така ж експертна система була створена для підготовки фахівців в сфері реставрації, створена у співпраці з ЮНЕСКО і Міністерством культури і інформаційної політики України. В ній визначено основні проблеми галузі, їх наслідки, причини проблем, запропоновано способи їх вирішення.

Розроблено в графічній формі схему інформаційної моделі профільної підготовки реставраторів, де етапи розділялись на окремі ієрархічні рівні. Ця модель найбільш наочна у випадку об'єкта архітектури, однак вона може бути застосована і для представлення у графічному алгоритмічному вигляді пропоновану профільну підготовку кадрів (стр.178)».

Це засвідчує, що дисертація Молочка Віталія Олександровича «Проблеми та методи реставрації зруйнованих під час війни об'єктів культурної спадщини» розглядає важливі питання відбудови зруйнованих і пошкоджених під час війни об'єктів культурної спадщини і таким чином вирішує важливу народно-господарчу проблему.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Зміст викладений логічно, грамотно, зрозумілою науковою мовою з правильним використанням специфічної термінології.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Результати досліджень, які викладені в дисертації, були представлені на 9 наукових конференціях і семінарах, з них 7 – міжнародних, 2 – всеукраїнських.

Результати дисертації були опубліковані в 5 наукових працях: в фахових наукових виданнях України – 2 одноосібні статті, в іноземних фахових виданнях, які входять до наукометричної бази SCOPUS та Web of science – 1 стаття у співавторстві, 2 тези наукових доповідей, з них 1 у співавторстві.

Наукові публікації здобувача містять матеріали авторських досліджень, всі статті написано з співавторами з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Про високий рівень обізнаності з темою свідчить велика кількість наукових контактів з UNESCO і ICOMOS, практична діяльність у сфері відновлення об'єктів культурної спадщини.

Таким чином, наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи

1. Зауваження стосуються різної якості фотографій в таблицях. Деякі ілюстрації виглядають недостатньо аналітичними.

2. У випадку візуальної подачі було б бажано більш повно навести матеріали натурних обстежень ступеня пошкодження.

3. На майбутнє бажано нанести всі пошкоджені об'єкти на карти відповідних областей, аби візуально представити масштаби втрат культурної спадщини по регіонах.

4. Деякі шрифти в графічних схемах є надто дрібними і їх важко прочитати. В тексті дисертації вони подані з експлікацією і це краще сприймається.

Водночас ці зауваження не знижують якості представленого дослідження і є швидше побажанням в разі публікації роботи як монографії.

Висновок про дисертаційну роботу

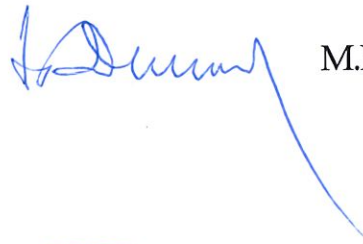
Все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Проблеми та методи реставрації зруйнованих під час війни об'єктів культурної спадщини», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування, є завершеною,

самостійно виконаною роботою, містить значну наукову новизну та практичну цінність і є особливо актуальною для відновлення зруйнованих пам'яток архітектури.

Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Молочко Віталій Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Доктор архітектури, професор кафедри
міського будівництва
Київського національного університету
Будівництва і архітектури
Народний архітектор України

М.М. Дьомін

Підпис М.М. Дьоміна засвідчую

Молочко Віталій Олександрович

